เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับไทยแลนด์ 4.0

จุฑามาศ ศรีรัตนา[1]

บทคัดย่อ

การปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร เกิดขึ้นอย่างมหาศาลในประเทศพัฒนาแล้วในปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ไม่ใช่เรื่องใหม่ของประเทศ การผลักดันให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในสินค้ายังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนประเทศภายใต้โมเดล “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล บนวิสัยทัศน์ที่ ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศและเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศอย่างมั่นคง

คำสำคัญ: เศรษฐกิจไทย เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ไทยแลนด์ 4.0

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ
59/1 ม.14 ซ.เทศบาลบางปู 119 ถ.สุขุมวิท ต.บางปลา อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ
Email: Js.sriratana@gmail.com

Creative Economy and Thailand 4.0

Jutamas Sriratana[1]

Abstract

A greater revolution in technology and communication has taken place in the more developed world of today. As a consequence, globalization inevitably has affected Thai society positively and negatively in economic, social and cultural aspects. Pushing creativity to create value added products continues to occur by the government as a driving force under the Thailand 4.0 model and as a vision of economic development policy or the government's economic development model. The vision of "stability, prosperity and sustainability" is critical in driving reform and as a major force in driving the country's economic stability.

Keywords: Human resource development, short vocational training courses, Bangkok Metropolitan Administration, effectiveness

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ
59/1 ม.14 ซ.เทศบาลบางปู 119 ถ.สุขุมวิท ต.บางปลา อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ
Email: Js.sriratana@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ.2540 ซึ่งหลังจากเกิดวิกฤตแล้ว อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ตกลงมาอยู่ที่ระดับ 3-4 มาเกือบ 20 ปี จวบจนปัจจุบัน สถานการณ์ที่เรียกว่า ติดอยู่ในกับดักประเทศรายได้ปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยไม่สามารถที่จะขยับขึ้นไปแข่งขันกับประเทศคู่แข่งขันที่ขับเคลื่อนประเทศด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ อาทิ อิตาลี ญี่ปุ่น หรือเกาหลีใต้ ในขณะเดียวกัน ประเทศไทยก็ไม่สามารถขยับลงมาแข่งขันกับประเทศคู่แข่งขันที่ขับเคลื่อนประเทศด้วยการผลิตสินค้าต้นทุนต่ำด้วยแรงงานจำนวนมหาศาลและราคาถูกอย่างจีน หรือเวียดนามใต้ ประเทศไทยติดอยู่ตรงกลางที่เรียกว่า “Struck in the Middle” (รัตนมุขย์, 2561)

การพัฒนาเศรษฐกิจไทยตามแนวทางอุตสาหกรรมแบบเดิมไม่เพียงพอที่จะทำให้ประเทศไทยอยู่รอด อุตสาหกรรมในปัจจุบันที่ทำรายได้ดีมิใช่อุตสาหกรรมการผลิตอย่างในอดีต แต่เป็นอุตสาหกรรมที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าความคิดสร้างสรรค์สามารถเป็นฐานให้พัฒนาเศรษฐกิจได้ (สามโกเศศ, 2552) ประเทศพัฒนาแล้วจึงใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจและผลักดันสินค้าและบริการเหล่านั้นให้ มีมูลค่าสูงในเวทีการค้าโลก การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปภายใต้แนวคิด “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” (UNCTAD,2008) อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจยุคไทยแลนด์ 4.0 เป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญา นวัตกรรม องค์ความรู้ เลิกเป็นทุนนิยมที่ยึดติดวัตถุเหมือนในอดีต ปรับเป็นทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ รวมถึงการพัฒนาคน สร้างวัฒนธรรม ค่านิยมในการใช้ชีวิตของคนไทยให้เข้ากับเป้าหมายของรัฐบาลในยุคไทยแลนด์ 4.0 เศรษฐกิจในอนาคตจะเน้นท้องถิ่น ชุมชน ความเป็นไทย (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559)โดยกำหนดแนวทางพัฒนาประเทศให้เป็นกลไกใหม่ในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) ประเทศและประชากรมีรายได้สูง โดยวางเป้าหมายให้เกิดผลการพัฒนาภายใน 5 – 6 ปีนี้ คล้าย ๆ กับการวางภาพอนาคตทางเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา “A Nation of Makers” อังกฤษ “Design of Innovation” หรือประเทศเกาหลีใต้ที่วางโมเดลเศรษฐกิจในชื่อ “Creative Economy” เช่นกัน (Swann, 2009)

ในโลกของการแข่งขัน เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับประเทศนั้น จำเป็นต้องมีการปรับกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย เน้นการใช้องค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ แทนการเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะหมดไปเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ

วัตถุประสงค์

1.เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของโมเดลไทยแลนด์ 4.0 ที่เป็นภารกิจสำคัญของรัฐบาลในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศ ภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

2.เพื่อแสดงถึงองค์ความรู้ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีความสัมพันธ์และเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์โมเดลไทยแลนด์ 4.0

3.เพื่อแสดงถึงองค์ความรู้ใหม่จากแนวความคิดของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่นำมาบริหารจัดการกับโมเดลไทยแลนด์ 4.0

ไทยแลนด์ 4.0

โมเดลไทยแลนด์ 4.0 เป็นเครื่องมือสำคัญในการนำประเทศให้ก้าวไปสู่การเป็นประเทศในโลกที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน พัฒนาจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางเป็นประเทศที่มีรายได้สูงโดยจะต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจจากเดิม ที่ขับเคลื่อนด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตอุตสาหกรรมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ทั้งนี้ ต้องขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใน 3 มิติ ที่สำคัญได้แก

1. เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม

2. เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศไทยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

3. เปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น (เมษินทรีย์, 2559)

ลักษณะของไทยแลนด์ 4.0

1. เปลี่ยนจากเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบันไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)

2. เปลี่ยนจากภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแบบดั้งเดิม (Traditional SME) ที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็นผู้ประกอบการอย่างเชี่ยวชาญ (Smart Entrepreneur) และ ผู้เริ่มต้นประกอบการ (Startups) ที่มีศักยภาพสูง

3. เปลี่ยนจากการบริการแบบดั้งเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่การบริการมูลค่าสูง (High Value Services)

4.เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

ขีดความสามารถทั้ง 4 ข้อนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งสำหรับไทยแลนด์ 4.0 แล้วการเปลี่ยนแปลงต้องเกี่ยวข้องกับด้านนวัตกรรมด้วย ซึ่งภาพรวมประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการทำเกษตรกรรมมาก การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้จึงเกิดขึ้น โดยเปลี่ยนจากการทำเกษตรแบบธรรมดาให้เป็นเกษตรสมัยใหม่ หรือ Smart Farming สิ่งที่สำคัญที่สุดคือจะทำอย่างไร ให้เกิดความสมดุลในการผลิต ให้ความต้องการในการผลิตและความต้องการในการซื้อมีความพอดีกัน และต้องสามารถนำไปแปรรูปเปลี่ยนเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการ (รัตนมุขย์, 2561)

เศรษฐกิจสร้างสรรค์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประมวลความหมายของ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” และสรุปว่าเป็นองค์ประกอบร่วมของแนวคิดการขับเคลื่อนของแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม (UNCTAD, 2008)

ในอดีตประเทศไทยมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องเน้นการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมเน้นอุตสาหกรรมเบาและพัฒนาสู่อุตสาหกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น แต่สิ่งที่ประเทศไทยนั้นพบปัญหาคือไม่มีรากฐานที่แข็งแรงของตนเอง ไม่มีภูมิคุ้มภัยที่เพียงพอ ความแตกต่างและเอกลักษณ์ที่ชัดเจนเท่านั้นที่สามารถทำให้เราอยู่รอดได้ “ความคิดสร้างสรรค์”จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตามแนวคิดเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “เศรษฐกิจไทยแลนด์ 4.0”ทุนของประเทศไทยมีอยู่ 4 ทุน คือ ทุนธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ ทุนทางด้านทรัพยากรมนุษย์ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรม จะเป็นทุนตัวที่ 5 เป็นส่วนผสมที่บูรณาการกับทุกต้นทุน ให้ออกมาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) เศรษฐกิจไทยในอนาคต จะเปลี่ยนจาก โลกาภิวัตน์ เป็นเน้นท้องถิ่นชุมชน คงสมความเป็นไทย อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนในโลกทุกวันนี้จะนำไปสู่ความเปลี่ยน 3 อย่าง คือวัฒนธรรมในการใช้ชีวิต วัฒนธรรมในการเรียนรู้ และวัฒนธรรมในการทำงาน เพื่อไปสู่คนไทย 4.0 (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559) รัฐบาลจึงพยายามขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมผ่านความคิดสร้างสรรค์ โดยมีฐานคิดหลักคือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากขับเคลื่อนประเทศจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ด้านด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดขอบเขตขนาดของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยยึดตามรูปแบบขององค์การสหประชาชาติด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) และปรับเพิ่มเติมตามรูปแบบของยูเนสโก โดยจำแนกประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ดังนี้

กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรม เช่น อาหารไทย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การแปรรูปสมุนไพรไทย ฯลฯ

กลุ่มศิลปะและการแสดง เช่น การแสดงโขน การแสดงหุ่นละครเล็ก การร่ายรำโนราห์ ฯลฯ

กลุ่มสื่อสมัยใหม่ เช่น งานภาพยนตร์ งานเพลง งานแอนิเมชั่น งานโฆษณา ฯลฯ

กลุ่มงานออกแบบ เช่น สินค้าของผู้ประกอบการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงออกแบบมาช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มและสามารถส่งออกสู่ตลาดโลกได้เป็นจำนวนมาก หรือ TREND Book ของสถาบันวิจัยแฟชั่นแห่งประเทศไทย ที่เกิดขึ้นเพื่อให้นักออกแบบไทยสามารถเข้าถึงข้อมูลอันเป็นประโยชน์เกี่ยวกับการบริโภคสินค้าสิ่งทอและแฟชั่น

จากการพิจารณาขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทำให้เห็นว่าขอบข่ายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ขยายตัวมาก ดังที่ John Hawkins เสนอว่า ขอบข่ายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทำให้เศรษฐกิจสามารถก้าวข้ามจากเรื่องเศรษฐกิจไปสู่เรื่องวัฒนธรรมไปสู่เรื่องการออกแบบและในที่สุดจะไปสู่ทุกกิจกรรมของมนุษย์ (UNCTAD, 2008)

ถ้าจะเลือกพัฒนาประเทศตามแนวทางระบบเศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างนวัตกรรม (Efficiency - Driven and Innovation – Driven Economy) โดยการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นแนวทาง เมื่อมีความสร้างสรรค์แล้วก็ต้องจำหน่ายได้ ดังที่ John Howkins ได้อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับ

เศรษฐกิจว่า“Everyone is creative. Creative needs freedom. Freedom is markets.” หมายถึงคนทุกคนสามารถคิดสร้างสรรค์ได้ โดยมีความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ ให้ความสำคัญกับจินตนาการ ความฝัน เพราะเป็นสิ่งท้าทายและสามารถ เลือกสรรสิ่งที่ดีกว่า แต่ที่สำคัญคือต้องการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าหรือบริการและเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สิ่งนี้เป็น 3 ข้อสำคัญเของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นอกจากนี้มีการเสนอว่าการมองการตลาดควรเปลี่ยนจากการเน้นอุปทานหรือกระบวนการผลิต เป็นการเน้นอุปสงค์หรือความต้องการของผู้บริโภค เพราะเชื่อว่าในตลาดยังมีผู้บริโภคอีกมากที่มีความต้องการสินค้าและบริการที่เป็นเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ (Howkins, 2001)

การนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาสร้างสรรค์ทำให้เพิ่มมูลค่าและเกิดจุดขายแบบใหม่เช่น ชุมชนที่รวมตัวกันสร้างหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวตามวิถีชาวบ้าน โดยนำวิถีชีวิตท้องถิ่นมาเป็นจุดขายและจัดการท่องเที่ยวแบบพักอาศัยกับเจ้าบ้านหรือโฮมสเตย์ หรือกรณีผู้ที่เป็นพนักงานถูกเลิกจ้างเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ทำการผลิตสินค้าทำมือ (handmade) ที่บ้านแล้วจำหน่ายทางเว็บไซต์และตลาดต่าง ๆ และกลายเป็นผู้ที่มีรายได้มากกว่าการเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและมีความสุขมากกว่าเพราะมีเวลาให้ครอบครัวตนเองเพิ่มขึ้น

ดังนั้นด้วยทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีอยู่บวกกับความคิดสร้างสรรค์สามารถก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ที่ความเป็นไทยและมีความผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นด้วย เพื่อสามารถพัฒนาประเทศไปสู่ระดับสากลได้

เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับไทยแลนด์ 4.0

ไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย บนวิสัยทัศน์ที่ ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” และต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” คือ การขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม เปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้าไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น (Swann, 2009)

เพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการวิจัยพัฒนา แล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมายดังนี้

1.กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น สร้างเส้นทางธุรกิจใหม่ (New Start-Ups) ด้านเทคโนโลยีการเกษตร เทคโนโลยีอาหาร เป็นต้น

2.กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ เช่น พัฒนาเทคโนโลยีสุขภาพ การแพทย์เป็นต้น

3.กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ ควบคุม เช่น เทคโนโลยีหุ่นยนต์ เป็นต้น

4. กลุ่มดิจิตอลเทคโนโลยีอินเตอร์เน็ตที่เชื่อมต่อ และบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว เช่น เทคโนโลยีด้านการเงิน อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์โดยไม่ต้องใช้คน เทคโนโลยีการศึกษา อี-มาร์เก็ตเพลส อี-คอมเมิร์ช เป็นต้น

5 .กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการเป็นต้น (มติคณะรัฐมนตรี, 2559)การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เข้ามาพร้อมไทยแลนด์ 4.0

วิธีการถือเป็นเรื่องสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ ซึ่งสำหรับไทยแลนด์ 4.0 แล้ว การเปลี่ยนแปลงย่อมมีให้เห็น และแน่นอนว่าต้องเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมด้วย ซึ่งเมื่อมองภาพว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการทำเกษตรกรรมอยู่มากการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์นวัตกรรมแบบใหม่ที่นำมาใช้ในการทำเกษตรแบบธรรมดาให้เป็นเกษตรสมัยใหม่ หรือ Smart farming โดยการนำเอานวัตกรรมเข้ามาช่วยเพิ่มจุดแข็งและคุณค่าให้ธุรกิจใหม่

ในขณะที่รัฐบาลกำลังพยายามที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เป็นไปตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ตามกลไกที่เหมาะสมกับยุคสมัย ภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ผู้ประกอบการ หรือประชาชนชาวไทยก็สามารถใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์และนำมาพัฒนาสินค้าเกษตรกรรมได้จากตัวอย่างแนวความคิด การรับประทานเพื่อชีวิต Eat to Liveของคุณอนุกูล ทรายเพชร ผู้ก่อตั้ง Folk rice มีดังนี้ “ถ้าเรารับประทานข้าวพื้นเมือง ก็จะมีเกษตรกรปลูกข้าวพื้นเมือง เราได้รับประทาน พืชได้อยู่รอด ความหลากหลายของสายพันธุ์ยังคงอยู่ เกษตรกรก็มีรายได้” ช่องทางการเข้าถึงอาหารเพื่อสุขภาพและสนับสนุนเกษตรกรรมยั่งยืนในสังคม จากการที่ประเทศไทยปลูกข้าวสายพันธุ์พื้นเมืองอยู่มากมาย เป็นความหลากหลายทางชีวภาพที่มีมากกว่า 43,000 ชนิด แต่ผู้บริโภคอาจจะเคยรับประทานข้าวสายพันธุ์ที่คุ้นเคยเพียงไม่กี่สายพันธุ์ โดยที่ไม่ทราบว่ายังมีอีกหลายสายพันธุ์ของข้าวที่มีคุณประโยชน์และอร่อยไม่แพ้ข้าวที่ผู้บริโภครับประทานอยู่ทุกวัน Folkrice เป็นหนึ่งในรูปแบบกิจการเพื่อสังคมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมเกษตรกรพันธุ์ข้าวพื้นเมืองรายย่อยและสินค้าด้านการเกษตรอื่นๆ ในรูปแบบของแอพพลิเคชั่นและเว็บไซต์ที่จะนำผู้บริโภคให้ได้รับความรู้กับสายพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ทั้งยังช่วยให้ผู้บริโภคสั่งซื้อข้าวพันธุ์พื้นเมืองจากเกษตรกรได้โดยตรงแบบไม่ต้องผ่านผู้จำหน่ายสินค้าคนกลาง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรได้มีรายได้เพิ่มขึ้น วิธีการทำงานของ Folk rice คือการพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อว่าผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติจะสามารถเข้ามาเลือกสินค้าและซื้อข้าวสายพันธุ์ต่างๆได้เสมือนกับเลือกซื้อสินค้าผ่านแคตตาล็อกออนไลน์ ขณะที่ผู้ผลิตหรือเกษตรกรก็สามารถนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย จัดส่งเสริมการขาย หรือแนะนำสินค้าบนระบบออนไลน์นี้ (สวัสดิ์สิงห์, 2560) นับว่าเป็นการนำเทคโนโลยีมาช่วยส่งเสริมสินค้าทางเกษตรกรรม เชิงวัฒนธรรมได้อย่างเข้มแข็ง เป็นการผสมผสานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Thai Local Wisdom) นักวิชาการกล่าวถึงคำนี้ไว้หลากหลาย บ้างเรียกว่าภูมิปัญญาชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย โดยสรุปแล้วจะหมายถึง ความรู้ความสามารถของชุมชนที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดกันมาในท้องถิ่นต่าง ๆ นำมาปรับใช้กับความรู้และประสบการณ์ของตนเอง ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและชุมชนในท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่นจำแนกได้ตามภูมิศาสตร์ คือ ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านยังมีลักษณะหลากหลายอีกเช่นกัน บ้างศึกษาตามคุณลักษณะ เช่นความเชื่อ การดำรงชีวิต ผลงานศิลปหัตถกรรม กระบวนการและพฤติกรรมการเรียนรู้ บ้างศึกษาจำแนกตามผลผลิตและการใช้งานของภูมิปัญญา โดยแบ่งออกเป็นด้านการทำมาหากิน การรักษาโรค การกินอยู่ ศิลปกรรม ภาษาและวรรณกรรม ศาสนา และขนบธรรมเนียม ประเพณี การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันในสังคม การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจัดการหรือดำเนินงานสืบต่อได้หลายรูปแบบ เช่น การอนุรักษ์ คือการปฏิบัติตามแบบดั้งเดิม เช่น การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งดีงามที่เลือนหายไป เช่น การรื้อฟื้นอาหารพื้นบ้านหรือสมุนไพรที่มีประโยชน์แต่ไม่ได้นำมาใช้ในปัจจุบัน อาทิ น้ำหนัง ที่ทำจากหนังควาย เป็นภูมิปัญญาในการถนอมอาหารของชาวบ้าน การประยุกต์ คือการปรับหรือประสานความรู้ใหม่และความรู้เก่าเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การใช้สมุนไพรควบคู่กับยาสมัยใหม่ การสร้างใหม่ คือ การคิดค้นใหม่โดยอาศัยคุณค่าดั้งเดิม เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ ดังนั้นภูมิปัญญาเป็นภาพสะท้อนแนวคิดศิลปวัฒนธรรมไทย จะเห็นได้จากการพัฒนาทางสังคมไทยห้าทศวรรษที่ผ่านมามุ่งเน้นการนำพาประเทศสู่เทคโนโลยี ทำให้สังคมไทยถูกปรับเปลี่ยนจากสังคมประเพณีสู่สังคมแห่งโลกอุตสาหกรรม ด้วยการลอกแบบสำเร็จของการพัฒนาในวิถีชีวิตแห่งโลกตะวันตก ที่เน้นการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาประเทศจึงวางอยู่บนแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ กระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับการสะสมเงินทุนและการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเป็นปัจจัยที่สำคัญและเป็นเงื่อนไขที่กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม และยังมีความเชื่อมั่นว่า การพัฒนาประเทศในทิศทางนี้ เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการรังสรรค์คุณภาพชีวิตและสร้างสังคมที่ดีจากการลดความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของไทยที่เป็นฐานใหญ่ที่สำคัญของประเทศ ประกอบกับการเผชิญปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจของสังคมไทย ที่ประชาชนทุกระดับประสบปัญหาต่าง ๆ การปฏิวัติสังคมโลกจึงก่อเกิดจากการเคลื่อนไหวแนวคิดที่แทรกซึมในสังคมจนกลายเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์และพัฒนา อาจมีการตื่นตัวกับแนวคิดการได้รับผลกระทบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เป็นพลังในการสนับสนุน โดยเฉพาะการหันกลับมามองรากฐานกระบวนการคิดแห่งปัญญาที่คนในอดีตได้แสดงภูมิแห่งความรู้ที่ได้รับจากธรรมชาติมาประยุกต์และบรรจงสร้างความเป็นตัวตนสอดแทรกเชาวน์ปัญญา เพื่อสร้างมรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้กับชนรุ่นหลัง (สันตสมบัติ, 2540) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่กลุ่มงานนี้ต้องอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนไทย ต้องใช้ความพิถีพิถันกลั่นกรองผลงานอันเกิดจากวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และศิลปหัตถกรรมที่สืบทอดกันมายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ เป็นความสุข เป็นความภูมิใจในตนเอง เป็นความรัก และการช่วยเหลือกันของชุมชน หากแต่การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาส่วนใหญ่เดินตามรอยการพัฒนากระแสหลัก คือการแข่งขันทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งเน้นความเจริญด้านวัตถุ ที่มีองค์ประกอบซับซ้อนในระบบการตลาด การพัฒนาดังกล่าวเป็นต้นแบบที่ทำให้เราเดินตามรอยไปอย่างไม่รู้ตัว ไม่รู้ว่าเดินไป

เพื่อวัตถุประสงค์ใดด้วยซ้ำไป แท้จริงแล้วการพัฒนาที่ผูกไว้กับความสุขของการได้มีหรือได้เป็นเจ้าของวัตถุ เป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ไม่สามารถสร้างขึ้นได้อย่างแท้จริง สำหรับประเทศที่ยังไม่มีความพร้อม แต่การพัฒนาบนรากฐานที่เราสามารถสร้างขึ้นได้เองทั่วทุกถิ่นฐาน คือการพัฒนาบนฐานของวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม งานฝีมือ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นเป้าหมายที่สามารถสร้างได้จริง (สามโกเศศ, 2552)

บทสรุป

ในขณะที่รัฐบาลกำลังพยายามอย่างมากที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศไทยให้เป็นไปตามที่เหมาะสมกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้เกิดคำถามว่า อะไรคือจุดแข็งของประเทศเราที่จะสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดได้ แล้วถ้าเราเชื่อมโยงจุดแข็งของเราเข้ากับกระแสโลกได้ โอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ ก็จะเกิดขึ้นทันทีท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจโลกและปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ในขณะนี้ การแสวงหาโอกาสใหม่ๆ วิธีการใหม่ ๆ และความคิดใหม่ ๆ เพื่อใช้แข่งขันในสนามการค้าและเศรษฐกิจ ไม่ใช่เรื่องที่ควรปล่อยปละละเลยอีกต่อไป ความแตกต่างและเอกลักษณ์ที่ชัดเจนเท่านั้นที่สามารถทำให้เราอยู่รอดได้ “ความคิดสร้างสรรค์” บวกกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตามแนวคิดเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “ไทยแลนด์ 4.0” เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ประชาชนไทยทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมไปด้วยกัน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะ ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค เช่น เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สังคมปัจจุบันนี้มีความใส่ใจในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น หากมีสินค้าที่มี คุณสมบัติเหมือนกัน ราคาใกล้เคียงกัน สินค้าที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะสามารถได้ลูกค้ามากกว่า สิ่งสำคัญที่สุดคือต้องกล้าเปลี่ยนแปลง เพราะทุกอย่างเปรียบเสมือนการเรียนรู้ ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงก็เหมือนเราไม่พัฒนาตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมประชาโลก ซึ่งการนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาพัฒนาประเทศในยุคไทยแลนด์ 4.0 บวกกับพลังแรงงานและองค์กรของประเทศจะใช้พลังขับเคลื่อน ในการทำงานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์มากกว่าเน้นทำงานเพียงเพื่อให้สำเร็จ ดังนั้นการสร้างความมุ่งมั่นและพลังขับเคลื่อนของประชาชนในสังคมเป็นการพัฒนาที่มีความสำคัญในการที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไทยจากประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วต่อไปในอนาคต

References

Cabinet. (2559). **Thailand 4.0.** Bangkok: Business Bangkok.

Division of Research Management and Quality Assurance. (2559). **Thailand blueprint 4.0.** Bangkok: Ministry of Education.

Howkins, John. (2001). **The Creative Economy**. The Penguin Press.

Rattanamuk, Pakdee (2561). **Thailand 4.0 Discover Thailand:** Panyachol Printing Bangkok.

Maysintee, Suwit (2559). **Thailand 4,0 :** The Prime Minister.

Sawadsing, Piyaporn (2560). **Creative Thailand, Bangkok**: Printing wps (Thailand).

Swann, G.M. (2009). **Economics of Innovation**: An Introduction, Cheltenham EdwardElgar Publishing.

Samkoset, Waraporn (2552). **Creative Thailand.** Bangkok: Business Bangkok.

Santasombut, Yod . (2540). **Man and Culture.** Bangkok: Thammasat University.

UNCTAD.2008. **Creative Economy Report 2008.** Geneva: UNCTAD